Vypovídací schopnosti výkazů finančního účetnictví u malých a středních podniků v ČR a jejich možná zlepšení s využitím dotazníkového šetření[#]

Jana Hinke^{*} – Milan Hrdý^{**}

Úvod

Finanční účetnictví patří k základním nástrojům sloužícím pro ekonomickou orientaci podnikatelských subjektů (Valder, 2008). Základní funkcí tohoto účetnictví je poskytnout všem jeho uživatelům spolehlivá data, nejen pro hodnocení výkonnosti společnosti v minulosti, ale i pro schopnost učinění správných rozhodnutí v budoucnosti, tzn. k predikci budoucího stavu hospodaření.

Informace z finančního účetnictví mohou být určeny vlastníkům, manažerům, věřitelům, potenciálním investorům, daňovým orgánům, statistickým úřadům, komisím pro cenné papíry a burzám, zaměstnancům, konkurenčním podnikům, obchodním partnerům, vládám a mnohým dalším. Většina z výše uvedených skupin uživatelů vyjadřuje požadavek, aby byla účetní data v co největší míře zobrazena věrně a pravdivě tak, aby rozhodnutí učiněná na jejich základě byla správná. Finanční účetnictví je rovněž považováno za jazyk podnikových financí a je klíčovým zdrojem informací pro podnikové rozhodovací procesy. Čím přesnější budou vstupní informace, tím efektivnější bude řízení podnikových financí, což se v konečném důsledku může projevit ve větší výkonnosti příslušného podniku a ve zvýšení jeho tržní hodnoty. Zásada věrného a pravdivého zobrazení skutečnosti je výsadním principem výkaznictví sestaveného dle Mezinárodních standardů účetního výkaznictví jak v plné verzi pro kótované společnosti (IAS/IFRS), tak pro malé a střední podniky (IFRS for SME). Je tedy zřejmé, že pokud budou podniky ve větší míře tyto principy využívat, mohou poskytovat reálnější informace pro oblast podnikového rozhodování.

Mezinárodní standardy účetního výkaznictví se díky růstu svého vlivu stávají nástrojem celosvětové harmonizace finančního účetnictví. Dle Nařízení Evropského parlamentu a Rady z roku 2002 společnosti evropského prostoru kótované na evropských burzách vyhotovují své konsolidované účetní výkazy ve shodě s IAS/IFRS (a to nejpozději počínaje rokem 2005), což znamená povinné použití tohoto účetního systému u velkých společností působících v ČR (Kovanicová, 2003). Malé a střední podniky resp. nekótované podniky v České republice však povinnost vykazovat dle IAS/IFRS ani IFRS for SME nemají a v oblasti účetnictví se tedy primárně řídí Zákonem o účetnictví č. 563/1991 Sb., Vyhláškou č. 500/2002 Sb. a Českými účetními standardy pro podnikatele.

[#] Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu *Inovace studijního předmětu zaměřeného na výuku světových účetních systémů* registrovaného u Fondu rozvoje vysokých škol pod evid. číslem 78/2012.

^{*} Ing. Jana Hinke, Ph.D. – odborná asistentka; Katedra financí a účetnictví, Ekonomická fakulta, Západočeská univerzita v Plzni. Husova 11, 306 14 Plzeň; <hinke@kfu.zcu.cz>.

^{**} Doc. Ing. Milan Hrdý, Ph.D. – vedoucí katedry; Katedra financí a účetnictví, Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo, Loucká 656/21, 669 02 Znojmo; <hrdy@svse.cz>; docent; Katedra financí a oceňování podniku, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3.

V zákoně o účetnictví jsou také definovány základní účetní principy. V § 7 odst. 1 je uvedeno, že účetní jednotky jsou povinny vést účetnictví tak, aby účetní závěrka podávala věrný a poctivý obraz předmětu účetnictví a finanční situace účetní jednotky (ÚZ, 2012). V dalším odstavci § 7 je však uvedeno, že zobrazení je věrné, jestliže položky účetní závěrky odpovídají stavu, který je zobrazen v souladu s účetními metodami, jejichž použití je účetní jednotce uloženo na základě tohoto zákona (ÚZ, 2012). Vzniká zde tedy rozdíl v chápání smyslu věrného a pravdivého zobrazení, kdy IAS/IFRS vnímají tuto zásadu jako snahu o to, aby finanční účetnictví jako model co nejobjektivněji zobrazil skutečnost, na rozdíl od právních norem ČR, které vnímají věrnost jako dodržování příslušných legislativních ustanovení. Na výše uvedené rozdílnosti účetního systému IAS/IFRS resp. IFRS for SME a finančního účetnictví vedeného dle právních předpisů ČR je založen výzkum, jehož výsledky má tento příspěvek prezentovat a ukázat, jak toto rozdílné chápání může významným způsobem ovlivnit praktickou aplikaci těchto účetních systémů. Cílem tohoto příspěvku je tedy s využitím níže popsaného dotazníkového šetření identifikovat problematické oblasti ve vypovídací schopnosti výkazů finančního účetnictví dle českých právních norem u malých a středních podniků a analyzovat možná budoucí řešení v těchto problémových oblastech s využitím IAS/IFRS for SME. Základní použitou metodou bude analýza provedeného dotazníkového šetření a následná syntéza získaných poznatků.

Teoretická východiska

Usměrňování finančního účetnictví probíhá v různých státech světa nejrozličnějším způsobem a v různém rozsahu. Je to dáno tradicemi, zvyklostmi, ekonomickým, sociálním a legislativním prostředím dané země, jejím případným zapojením do širšího hospodářsko-politického seskupení apod. (Kovanicová, 2003).

Celosvětově lze identifikovat několik modelů regulace finančního účetnictví. V kontinentální Evropě a potažmo tedy i v České republice je regulace úkolem státu (ministerstva financí) prostřednictvím zákona, prováděcí vyhlášky k zákonu a Českých účetních standardů. Tyto předpisy se zaměřují na zobrazení ekonomických jevů v účetnictví, tzn. na metodické postupy při účtování prostřednictvím směrné účtové osnovy. Tyto postupy se poté projeví v účetních výkazech, jejichž forma je rovněž předurčena. Tomuto modelu regulace lze vytknout zejména dvě skutečnosti:

- finanční účetnictví není tvořeno, ale nemůže být ani usměrňováno, odbornou veřejností resp. profesními institucemi,
- změny ve finančním účetnictví, které je řízeno státem, probíhají většinou velmi pomalu, nepružně a nelogicky.

Díky výše uvedeným skutečnostem lze ve finančním účetnictví vedeném dle právních předpisů ČR identifikovat značné množství problematických aspektů. V teoretické rovině naznačují řešení některých těchto aspektů Nerudová, Bohušová aj. (2009) nebo Bohušová (2008). K určení nejzávažnějších praktických problémových aspektů finančního účetnictví dle právních předpisů ČR byl vytvořen dotazník, který byl nejprve zkušebně vyplněn několika pracovníky Ekonomické fakulty Západočeské univerzity v Plzni, poté použit v pilotní studii u 5 podniků a dále v doplněné verzi předložen odborné veřejnosti (účetním, hlavním účetním, ekonomům) primárně nekótovaných tzn. malých a středních podniků Plzeňského kraje.

Obsah dotazníku byl rozdělen do šesti částí:

- První část byla věnována identifikaci respondenta, resp. určení, zda se jedná o malý či střední podnik, který má povinnost vykazovat dle právních předpisů ČR.
- Druhá část prověřovala požadavky interních uživatelů na účetní informace a dále zjištění názoru respondentů o napojení výsledku hospodaření na základ daně z příjmu.
- Třetí část byla zaměřena na zjištění nejdůležitějších problémů účetního výkaznictví v právním rámci ČR. Tyto problematické aspekty měly být respondenty identifikovány ve čtyřech samostatných oblastech (oceňování, účtování, vykazování, ostatní problémy) a dále měla být respondenty navržena možná zlepšení stávajícího stavu.
- Čtvrtá část dotazníkového šetření prověřovala možnosti implementace IAS/IFRS resp. IFRS for SME do právních předpisů ČR. Otázky směřovaly k určení, zda respondenti mají znalosti o tomto způsobu účetního výkaznictví, zda dokážou definovat základní rozdíly mezi účetnictvím dle Mezinárodních standardů účetního výkaznictví a finančním účetnictvím dle právních předpisů ČR, zda považují za reálné implementovat IAS/IFRS či IFRS for SME do svého podniku komplexně, či jen v dílčích řešeních, zda by dokázali odhadnout náklady na změnu účetního softwaru, zaškolení zaměstnanců apod.
- Pátá oblast dotazníkového šetření se věnovala zjištění úrovně znalostí finančního účetnictví u jednotlivých kategorií zaměstnanců.
- Poslední část dotazníku byla zaměřena na predikci předpokládaných změn finančního účetnictví.

Dotazníkové šetření bylo provedeno na vzorku 116 podniků Plzeňského kraje. Z uvedeného vzorku bylo identifikováno 8 podniků, jejichž akcie byly kótované na trhu cenných papírů. Tyto podniky však kromě účetního výkaznictví dle IAS/IFRS vedou (za účelem zjištění základu daně z příjmů) také účetnictví dle právních předpisů ČR, proto zůstaly v dotazníkovém šetření zahrnuty. Dotazník byl vyplňován v elektronické podobě.

Možností implementace IAS/IFRS či IFRS for SME do právního rámce ČR se již zabývaly mnohé výzkumy. Vždy se však ukázala jako limitující vazba finančního účetnictví na základ daně z příjmu. Tento výzkum šel tedy opačným směrem, tj. cílem bylo na základě dotazníkového šetření zjistit problémové aspekty bránící účetním výkazům sestaveným dle právních předpisů ČR v lepší vypovídací schopnosti a ty pokud možno nahradit řešeními IAS/IFRS či IFRS for SME. K naplnění výše uvedeného cíle však bylo nutné zjištěné problematické aspekty rozdělit na dvě skupiny:

- aspekty mající vliv na pozici podniku, jejichž změna by ovlivnila bilanční sumu a
- aspekty mající vliv na výkonnost podniku, kde by se změny neobešly bez snížení či zvýšení výsledku hospodaření.

Výzkum dále pokračoval navržením změn implementací řešení IAS/IFRS či IFRS for SME včetně ukázky na příkladech, což však nebude primárně obsahem tohoto příspěvku. Tato část výzkumu byla provedena za účelem tvorby případových studií pro výuku Mezinárodních standardů účetního výkaznictví v rámci projektu FRVŠ.

Výsledky

Analýza dotazníkového šetření byla provedena po jednotlivých částech, přičemž o první části týkající se identifikace respondenta bylo pojednáno v teoretických východiscích. V druhé části šetření bylo zjištěno, že účetní výkaznictví dle právních předpisů ČR v současném pojetí slouží zejména pro účely finančních úřadů resp. výběru daní, neboť respondenti uvádějí, že neposkytuje dostatečné množství kvalitních informací, které by potřebovali ke svému rozhodování. V tomto pojetí tedy respondenti také ve většině případů souhlasí s napojením výsledku hospodaření na základ daně z příjmu.

Ve třetí části dotazníkového šetření byly zjištěny mnohé problematické aspekty účetního výkaznictví dle právních předpisů ČR. V příspěvku budou prezentovány pouze ty, které byly identifikovány více respondenty.

Problémy v oblasti účetního výkaznictví

V rámci účetního výkaznictví byl za primární označen **finanční leasing na straně nájemce**. Řešení dle právních předpisů ČR, kdy je upřednostněn právní pohled nad obsahem transakce a tudíž je předmět finančního leasingu vykazován v aktivech pronajímatele a ten rovněž toto aktivum odepisuje, je vnímáno jako nerovné zobrazení jednotlivých forem pořízení majetku (ve srovnání – nákup za hotové, úvěr, leasing). Nájemce tedy účtuje pouze o jednotlivých časově rozlišených leasingových splátkách na vrub nákladů a ve prospěch závazků. IAS/IFRS nabízí řešení ve standardu IAS 17, kdy má nájemce předmětu vykazovat újmy i prospěch z držby tohoto aktiva. Toto řešení by mělo vliv jak na finanční pozici, neboť by nájemce zařadil majetek do rozvahy, a to buď v reálné hodnotě, nebo v současné hodnotě minimálních leasingových plateb, ale také na výkonnost podniku, neboť by nájemce místo celkových leasingových plateb zatěžoval náklady ve výši úroků z leasingových plateb a odpisů. Opět by došlo k podstatnému zefektivnění celého procesu finanční analýzy a finančního řízení podniku.

Často zmiňovanou problematikou, jsou **náhradní díly**, které právní předpisy ČR vnímají vždy jako zásoby, nikoli jako dlouhodobý majetek. Řešením by byla díkce standardu IAS 2, podle které jsou náhradní díly dlouhodobé povahy a významné hodnoty klasifikovány v souladu s jejich podstatou jako dlouhodobá aktiva (Krupová, 2009). Toto řešení by vedlo k lepšímu vykazování likvidnosti aktiv a došlo by tím ke zpřesnění vypovídací schopnosti rozvahy. Jednorázové zatížení nákladů zúčtováním spotřeby náhradních dílů významné hodnoty vede totiž k výkyvům výsledku hospodaření, které nemají opodstatnění. Změna řešení u náhradních dílů dlouhodobé povahy dle IAS 2 by však mělo vliv i na výkonnost podniku, neboť položka náhradního dílu by neovlivnila náklady jednorázově při zúčtování spotřeby, nýbrž postupně formou odpisu.

Další problematika, která má negativní vliv na vypovídací schopnost rozvahy, se týká časového rozlišení. Dle přílohy č. 1 prováděcí vyhlášky č. 500/2002 Sb. o uspořádání a označování položek rozvahy je časové rozlišení vykazováno v rozvaze pod písmeny D.I. resp. C.I., tzn. jako samostatné oddíly aktiv resp. pasiv bez rozlišení, zda se jedná o krátkodobé či dlouhodobé položky. Tato skutečnost má za následek, že bez úprav vstupních dat nelze provést finanční analýzu, která by uživatele informovala o míře likvidnosti. Změna vyžadující členění položek časového rozlišení na krátkodobou a dlouhodobou část (ať již v rámci samostatného oddílu, nebo v rámci vykazování mezi dlouhodobými či krátkodobými pohledávkami resp. závazky) by měla vliv pouze na uskupení položek, nikoli však na velikost bilanční sumy, či na výkonnost podniku.

Problémy v oblasti zobrazení účetních operací

Tvorba a zúčtování rezerv bylo (u většiny podnikatelů zejména v případě rezerv na opravu dlouhodobého hmotného majetku) vnímáno jako nástroj ovlivňování daňového základu. Tuto skutečnost do jisté míry omezila novela Zákona o rezervách s účinností od roku 2009 (Marková, 2012), podle které náklady, vznikající při tvorbě rezerv, sníží základ daně pouze v případě, že peněžní prostředky, které odpovídají výši rezervy, budou převedeny na samostatný vázaný účet v bance. Podnik si tedy musí založit samostatný bankovní účet, který bude sloužit pouze pro ukládání prostředků na rezervu. Peněžní prostředky na rezervy musí být na bankovním účtu připsány nejpozději v termínu pro podání daňového přiznání k dani z příjmů. Výběr z tohoto bankovního účtu rezerv je možný jen v případě, že budou prostředky skutečně čerpány na účel, pro který byla rezerva vytvořena.

Vypovídací schopnost účetních výkazů však ovlivňuje spíše způsob účtování v případě čerpání rezerv. Tvorba a následné čerpání rezerv je totiž dle právních předpisů ČR účtováno na opačné strany stejných účtů, přičemž oprava dlouhodobého majetku, na kterou je rezerva vytvářena, nemusí být v budoucnu provedena v plném rozsahu nebo dokonce vůbec. Účetní jednotka má sice povinnost provádět v případě rezerv dokladovou inventuru, kdy je posuzována odůvodněnost a výše tvořené rezervy, to však znamená, že úpravy v oblasti rezerv je možné provádět každoročně. To vše může vést k případnému ovlivňování výsledku hospodaření. Pojetí rezerv dle IAS/IFRS je značně jiné. Nejen, že standard IAS 37 (o rezervách, podmíněných závazcích a podmíněných aktivech) nepojednává o rezervě na opravu dlouhodobého majetku díky komponentnímu způsobu odepisování, ale toto rozprostření nákladů na jeden budoucí konkrétní závazek do několika účetních období je také v rozporu s obsahem standardu a definicí závazku z Koncepčního rámce. Obecně výše uvedený standard doporučuje dvě možnosti zúčtování tvorby rezervy. První způsob je podobný způsobu zavedenému dle českých právních předpisů – tzn. tvorba rezervy je zúčtována na vrub nákladového účtu a ve prospěch pasivního účtu rezervy, čerpání je však realizováno na vrub účtu rezerv a (nikoli ve prospěch nákladového účtu), ale rovnou ve prospěch účtu dodavatelů, závazků vůči dodavatelům, či jiných účtů, které jsou v případě postupu dle českých právních předpisů účtovány zvlášť spolu s dalším nákladovým účtem. Změna tohoto pojetí rezerv by neměla vliv ani na rozvahu, ani na výši výsledku hospodaření, přičemž pojetí dle IAS/IFRS je konzistentní se základními účetními principy a odbourává možnosti záměrné manipulace s výši rezervy. Druhý možný způsob zúčtování rezerv je jejich aktivace do hodnoty majetku v případě, že účel rezervy přímo souvisí s daným aktivem. Rezerva tedy zvýší hodnotu pořizovaného aktiva a do nákladů je rozprostřena prostřednictvím odpisů. Tento způsob zúčtování rezerv dle právních předpisů v ČR možný není. V každém případě by druhé uvedené zúčtování rezerv změnilo jak výši bilanční sumy, tak výši výsledku hospodaření, avšak respektuje princip přiřazování nákladů souvisejícím výnosům.

Další problematickou položkou je položka „Výkonů“, zejména pak - Změna stavu zásob vlastní výroby, to je nedokončené výroby, polotovary, výrobků a mladých a ostatních zvířat a jejich skupin. Do uvedené položky jsou, dle právních předpisů ČR, převáděny konečné zůstatky účtů provozních výnosů (skupiny 61). Tento způsob úpravy výnosů o změnu stavu vnitropodnikových zásob vede k objemovému nesouladu nákladů a výnosů. V Mezinárodních standardech účetního výkaznictví lze naopak identifikovat snahu odlišit náklady ve smyslu „Costs“ (tzn. náklady vynaložené ve sledovaném období) od nákladů „Expenses“ (nákladů vynaložených na dosažení výnosů). Toho je možné docílit tím, že účty změn stavů zásob vlastní výroby budou nákladového charakteru. Při sestavování výsledovky v druhovém členění nákladů by tedy měly být o změny stavů upravovány náklady, čímž by byly náklady vztahovány k výnosům realizovaným za stejné období. Přijetím způsobu IAS/IFRS by došlo

ke zkvalitnění výsledků finanční analýzy, výsledek hospodaření ani bilanční sumu by tato změna neovlivnila.

Problémy v oblasti oceňování

Oceňování aktiv a závazků je respondenty vnímáno jako velmi významný atribut pro správné hodnocení finanční pozice a výkonnosti podniku. V rámci oceňování byly identifikovány problémy:

- úzkého profilu pro možné použití reálné hodnoty,
- nezohlednění časové hodnoty peněz (případ dlouhodobých pohledávek a dlouhodobých závazků),
- nedostatečná úprava způsobů pro aktivaci výpůjčních nákladů (v dotazníku identifikován pouze případ úroků).

V rámci aplikace reálné hodnoty jsou si však respondenti vědomi složitosti zjišťování této oceňovací základny, což dokládá také skutečnost, že tuto problematiku v dotazníku uvedli pouze respondenti znalí problematiky IAS/IFRS. Tito respondenti také v různých obměnách uvádějí, že v prostředí malých a středních podniků, zvyklých na průkazné oceňování v historických cenách, je použití reálné hodnoty vnímáno jako velmi subjektivní a manipulovatelné.

V dotazníkovém šetření byla často kritizována metoda komponentního způsobu odepisování dlouhodobého majetku. Jedná se o metodu uvedenou v IAS 16, avšak v současnosti je tato metoda alokace pořizovací ceny do nákladů podniku možná i podle českých právních předpisů. Účetní jednotky v ČR tedy mohou použít metodu komponentního odpisování dlouhodobého hmotného majetku, a to na základě § 9 odst. 1 písm. d), § 56 odst. 1, § 56a, § 61 odst. 1 písm. a) novely vyhlášky č. 500/2002 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, a to počínaje účetním obdobím započatým od 1. 1. 2010 (ÚZ, 2012). Výše uvedená novela umožňuje použití dané metody nejen u nového dlouhodobého hmotného majetku ale také u staršího majetku, který byl uveden do užívání před datem 1. 1. 2010. V praxi se lze setkat se zkušenostmi, že mnozí auditoři vytýkají účetním jednotkám nepoužití komponentního způsobu odpisování, přičemž vykonavatelé finančního účetnictví (účetní, ekonomové) argumentují buď pracností tohoto postupu, nebo tím, že komponenta může být také souborem majetku, kde jsou jednotlivé části vyměňovány odděleně. V této souvislosti je nutné upozornit, že dle již uvedeného § 56 odst. 1 je použití metody komponentního odpisování v každém případě dobrovolné, což je podstatnou odlišností od dikce standardu IAS 16, dle kterého má účetní jednotka povinnost použít komponentní způsob odepisování, pokud jsou pořizovací náklady komponenty (s různou dobou použitelnosti) významné v poměru k celkovým pořizovacím nákladům předmětného dlouhodobého majetku (Krupová, 2009). Za hlavní důvod, proč tento způsob odpisování není v České republice využíván, lze však s největší pravděpodobností považovat nemožnost využít takto stanovené odpisy pro zjištění daně z příjmu. Pokud je však na danou problematiku nahlíženo z čistě účetního hlediska, je výtka auditorů k nepoužití komponentního způsobu odpisování akceptovatelná v případě, kdy účetní jednotka opravdu vlastní dlouhodobý majetek s cenově významnou komponentou, která vykazuje odlišnou dobu použitelnosti a k této komponentě zároveň netvoří rezervy na opravu dlouhodobého majetku jako nástroj opatrnosti. V případě nevyužití komponentního způsobu odepisování či nevyužití tvorby rezerv by nebyl dodržen princip přiřazování nákladů výnosům a alokace pořizovací ceny aktiva do jednotlivých účetních období by neodpovídala skutečnosti, což by opět snižovalo vypovídací schopnost výkazů. Zahájení aplikace komponentního způsobu

odepisování by mělo vliv jak na finanční pozici, tak na výkonnost podniku, neboť by se změnila jak hodnota provozních nákladů, tak netto hodnota majetku. Výsledkem by bylo již několikrát zmiňované zefektivnění procesu finančního řízení podniku s vazbou na finanční řízení podniku. Jakékoliv opatření, které povede k ještě věrnějšímu zobrazení skutečného stavu podnikových financí, má pro finanční manažery cenu zlata.

Ostatní problémy účetního výkaznictví dle právních předpisů ČR

V rámci této kategorie byly rozpoznány specifické problematiky zasahující jak do oblasti oceňování, účtování tak vykazování. V několika případech byl uváděn příklad dotací na úhradu dlouhodobého hmotného či nehmotného majetku a technického zhodnocení, jejichž zúčtování dle právních předpisů ČR (ve prospěch příslušného účtu účtové třídy 0) má za následek snížení rozvahové hodnoty, a to v případě 100% dotace až na nulovou hodnotu. Nevýhodou tohoto řešení je to, že dané aktivum se vykazuje podhodnocené, což má za následek také podhodnocenou výši odpisů. Bez úpravy vstupních dat, která by narovнала bilanční sumu, tak není možné správně vyčíslit ukazatele finanční analýzy, ve kterých se objevuje hodnota dlouhodobého majetku či celkových aktiv. Ve znění Mezinárodních standardů účetního výkaznictví, konkrétně v IAS 20 se toto řešení připouští také, avšak upřednostňován je druhý způsob, který je založen na použití výnosů příštích období (Krupová, 2009). Aktivum je v tomto případě zaúčtováno ve výši celkových pořizovacích nákladů a nárokováná (přijatá) dotace je zachycena jako výnos příštích období. Aktivum je následně vybraným způsobem odepisováno a výnos příštích období z přijaté dotace je postupně rozpouštěn do výnosů běžných období stejnou metodou, která je uplatňována při odpisování aktiva. Dotované aktivum je tedy vykázáno stejným způsobem jako aktivum nedotované, bilanční suma ani výše odpisů není snížena, přičemž vliv na výsledek hospodaření účetní jednotky je v obou případech shodný. Další výhodou tohoto přístupu je také lepší slučitelnost s využitím modelu přecenění na reálnou hodnotu v průběhu držby aktiva. Tato výhoda však u malých a středních podniků ČR pozbývá smysl, neboť položky dlouhodobého hmotného a nehmotného majetku na reálnou hodnotu nepřeceňují, resp. přecenit nesmí.

Ostatní aspekty, uváděné v dotazníkovém šetření, se týkaly stížností, že nové účetní a daňové předpisy vycházejí pozdě (resp. s ohledem na jejich účinnost není čas na obeznámení odborné veřejnosti se změnami), dále že změny v předpisech jsou náročné na pochopení, implementaci i úpravu softwarů. V dotazníku uváděné skutečnosti, které pojednávaly čistě o problematice daní, nebudou náplní tohoto příspěvku.

V části dotazníku, věnující se implementaci IAS/IFRS a IFRS for SME, většina respondentů (54%) o tomto účetním systému slyšela, nedokáže však definovat hlavní rozdíly od účetního výkaznictví dle právních norem ČR. Jen 10 respondentů (16%) absolvovalo školení buď přímo zaměřené, nebo alespoň okrajově zahrnující výkaznictví dle Mezinárodních standardů účetního výkaznictví. Zajímavé se jeví i zjištění, že znalosti o IAS/IFRS mají v podnicích také pracovníci controllingu, kteří jsou fundovaní k tomu, provádět na základě těchto řešení analýzy hospodaření.

Naprostá většina dotazovaných (95%) neplánuje žádné investice do účetních znalostí zaměstnanců a taktéž neočekává v účetním výkaznictví dle právních předpisů ČR žádné změny.

Diskuse

V rámci diskuse lze nastolit otázku přijatelnosti navržených postupů v účetním výkaznictví dle právních předpisů ČR. Je zřejmé, že zavádění změn bude muset být postupné a účelné. Pokud se budeme zamýšlet nad jejich implementací na úrovni podniků, lze konstatovat, že řešení, která mají vliv na finanční pozici, avšak nikoli na výkonnost podniku, by byla reálně aplikovatelná bez narušení vazby výsledku hospodaření na základ daně z příjmů. Pokud by identifikované změny vedly ke zvýšení vypovídací schopnosti účetních výkazů, lze předpokládat zejména kladné odezvy na tato opatření. Problém by mohl nastat v případě vazby bilanční sumy na povinnost auditu, neboť navržená řešení mají za následek zvýšení bilanční sumy (např. přecenění majetku na reálnou hodnotu, zařazení majetku pronajímaného v rámci finančního leasingu u nájemce apod.).

U řešení, která mají vliv na výkonnost podniku, je nutné si uvědomit vazbu výsledku hospodaření (zjištěného v rámci finančního účetnictví dle právních předpisů ČR) na základ daně z příjmu. Přijatelnost těchto řešení závisí tedy na podřízenosti účetnictví daňovým předpisům. V rámci globalizačních trendů a harmonizace účetnictví lze zaznamenat úsilí oproštění finančního účetnictví od daně z příjmů, avšak v rámci České republiky je tato vazba historicky dána a silně zakořeněna. Přesto je třeba tuto silnou vazbu alespoň do určité míry omezit a modelovat účetnictví v českých podmínkách především jako zdroj informací nejen pro externí uživatele, ale také pro finanční řízení a rozhodování podniku.

Výše uvedená řešení by bylo možné implementovat v rámci prováděné finanční analýzy, kde by mohla jednotlivá řešení prostřednictvím převodového můstku vést ke zpřesnění výsledků. Z praktických zkušeností je však zřejmé, že věrného a pravdivého obrazu o podnikání lze docílit spíše zpracováním objektivních údajů do finančních výkazů, nežli finanční analýzou s úpravami vstupních dat.

Závěr

Cílem tohoto příspěvku bylo s využitím dotazníkového šetření identifikovat problematické oblasti ve výkaznictví dle finančního účetnictví dle českých právních norem u malých a středních podniků a analyzovat možná budoucí řešení v těchto problémových oblastech. Dotazníkové šetření bylo provedeno na vzorku 116 malých a středních podniků v Plzeňském kraji a obsahovalo šest základních oblastí, se zaměřením zejména na účetní výkaznictví a implementaci IAS/IFRS for SME. Podoba a obsah výkazů finančního účetnictví jsou vždy podřízeny jejich uživatelům. V případě malých a středních podniků lze určit dva hlavní uživatele. Na prvním místě stojí interní uživatel – vlastník sám, či v zastoupení managementu, na druhém místě je to stát, reprezentovaný zejména finančním úřadem. Jejich požadavky na účetní závěrku však mohou být značně rozdílné. Z důvodu státní regulace účetnictví ČR lze předpokládat, že stát si své požadavky zajistí zákonnou úpravou. Je však nutné také zabezpečit, aby bylo účetní výkaznictví užitečné, tzn. objektivní, srozumitelné a hodnověrné také pro další uživatele, zejména vlastníka či management podniků, neboť především tito uživatelé přijímají na základě informací z finančního účetnictví rozhodnutí s často dlouhodobými důsledky, musí čelit konkurenčnímu prostředí a generovat zisky, které jsou zdroji pro státní správu. Dotazníkové šetření identifikovalo problémy zejména v oblasti účetního výkaznictví, v oblasti zobrazení vybraných účetních operací, v oblasti oceňování. Problematickým se jeví zejména finanční leasing na straně nájemce, časové rozlišení, oblast náhradních dílů, tvorba a účtování rezerv, komponentní odepisování, změna stavu zásob vlastní výroby, problematika dotací u dlouhodobého majetku. V případě oceňování se pak

jedná o využití a identifikaci reálné hodnoty, což je obecný problém, neboť tato hodnota je při finanční analýze a řízení podnikových financí stále více využívána. Pokud by tato hodnota byla v hojnější míře požívána v účetním výkaznictví s lepším legislativním ošetřením, ušetřilo by to finančním manažerům značné množství práce s náročným přeceňováním a drahými subjektivními znaleckými odhady. Na druhé straně dotazníkové šetření ukázalo, že jsou si respondenti velmi dobře vědomi manipulovatelnosti reálných hodnot na rozdíl od „spolehlivých“ hodnot historických. Problematickým se jeví rovněž nedostatečné využití a ošetření faktoru času, zejména pak v případě diskontování dlouhodobých pohledávek a závazků. Řešení výše uvedených problémů a jejich legislativní ošetření by jistě výrazným způsobem přispělo k lepší vypovídací schopnosti účetních výkazů v oblasti malých a středních podniků v podmínkách české legislativy s výrazným přispěvkem pro efektivní finanční řízení malých a středních podniků, kde tento řídicí proces není obvykle tak efektivně pojat, jako je tomu u velkých a velmi často nadnárodních podniků.

Literatura:

- [1] Bohušová, H. (2008): *Harmonizace účetnictví a aplikace IAS/IFRS – Vybrané IAS/IFRS v podmínkách českých podniků*. Praha, Wolters Kluwer, 2008.
- [2] Kovanicová, D. (2003): *Finanční účetnictví: světový koncept*. Praha, Polygon, 2003.
- [3] Krupová, L. (2009): *IFRS: Aplikace v podnikové praxi*. Praha, VOX, 2009.
- [4] Marková, H. (2012): *Daňové zákony 2012: úplná znění platná k 1. 1. 2012*. Praha, Grada, 2012.
- [5] Nerudová, D. – Bohušová, H. – Svobodová, P. aj. (2009): *Harmonizace účetních standardů pro malé a střední podniky*. Praha, Wolters Kluwer, 2009.
- [6] Valder, A. (2008): *Účetnictví pro podnikatele v zemědělství*. Praha, ASPI, 2008.

Vypovídací schopnosti výkazů finančního účetnictví u malých a středních podniků v ČR a jejich možná zlepšení s využitím dotazníkového šetření

Jana Hinke – Milan Hrdý

ABSTRAKT

Finanční účetnictví má uživatelům poskytovat spolehlivá data o výkonnosti společnosti pro hodnocení minulosti, ale i pro učinění správných rozhodnutí v budoucnosti. Příspěvek prezentuje hlavní závěry výzkumu, jehož cílem bylo na základě dotazníkového šetření zjistit problémové aspekty bránící účetním výkazům, sestaveným dle právních předpisů ČR, v lepší vypovídací schopnosti s možností tyto problematické aspekty dále nahradit řešeními IAS/IFRS či IFRS for SME. Analyzovány byly aspekty účetního výkaznictví, zobrazení účetních operací, oceňování a další skutečnosti, související s vedením účetnictví ČR.

Klíčová slova: Účetnictví; Výkaznictví; Malé a střední podniky; Analýza; IAS/IFRS.

The Information Ability of the Accounting Statements of the Small and Medium Enterprises in the Czech Republic and the Possibility of their Improvement with the Help of the Questionnaire Research

ABSTRACT

The aim of the financial accounting is to provide not only the reliable data for its users about the performance of the company in the past, but also for realization of the right decisions in the future. This contribution presents the main conclusions of the questionnaire research concerning the problem aspects which prevent the accounting statements made according to the Czech law regulations from having better information ability with the possibility to replace the problem aspects by the solutions according IAS/IFRS or IAS/IFRS for SME. The aspects of the accounting statements, identification of the accounting operations, valuation and further realities concerning the accounting according to the Czech accounting standards were analyzed.

Key word: Accounting; Reporting; Small and Medium Enterprises; Analysis; IAS/IFRS.

JEL classification: M41.